

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล
กรณีศึกษา: วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุรี กรุงกาฐมาณฑุ
Reviving Buddhism in Nepal: a Case Study of Muni Vihar,
Bhaktapur, Kathmandu

พระปลัดวัชรพงษ์ วชิรปญโญ (ดวงเมือง)¹, พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธินามเมธี²,

พระชยานันทมุนี³ และ สุเทพ สารบรรณ⁴

Phrapalad Watcharaphong Vajirapaṭṭhā (Dongmuang),

Phramaha Phongprabhakorn Visuddhiṭṭhānāmedhī,

Phra Chayananthamuni and Suthep Saraban

(vachira2530@gmail.com)

Received: May 22, 2022

Revised: September 24, 2022

Accepted: October 22, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล กรณีศึกษา: วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุรี กรุงกาฐมาณฑุ นี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล 3. เพื่อศึกษาผลของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุรี กรุงกาฐมาณฑุ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากเอกสารและลงสนามเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการสุ่มแบบแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า 1. พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล แบ่งได้ 4 ยุค คือ ยุคแรกเริ่มการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาลกับการสังคายนารั้งที่ 3 ยุครุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล (ยุคกษัตริย์ราชวงศ์ลิจจวี) ยุคเสื่อมของพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาลกับการบังคับใช้กฎหมายเนปาลราชวรศาสตร์ และยุคฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล: เผด็จการรานาได้หมดอำนาจลง 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อ

¹ หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Doctor of Philosophy degree program Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^{2, 3, 4} สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhism program Mahachulalongkornrajavidyalaya University

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล พบว่า ปัจจัยภายในประเทศ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านนโยบายการเมืองและการพัฒนาประเทศ ด้านบทบาทของพระธรรมทูต ด้านการมีส่วนร่วมทางพระพุทธศาสนา และปัจจัยภายนอกประเทศ ด้านความสัมพันธ์ทางการทูตกับนานาชาติ ด้านการให้ความสำคัญพุทธศาสนิกชนชาวไทย เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหารเมืองภักตปุรี กรุงกาฐมาณฑุ 3. ผลของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุรี กรุงกาฐมาณฑุ พบว่า พระภิกษุสามเณรเนปาลสามารถนำความรู้และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ศึกษาในประเทศไทยไปเผยแพร่ยังประเทศเนปาล ทั้งการร่วมปฏิบัติธรรม ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ช่วยงานด้านศาสนศึกษาในวัด เป็นผู้ประสานความร่วมมือกับธรรมทูตชาวเนปาลและชาวไทย รวมถึง สนับสนุนช่วยเหลือในการสร้างวัดและบูรณะศาสนสถานทางพระพุทธศาสนาในเนปาล ที่สำคัญคือ การแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ และเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตทำให้พระพุทธศาสนาได้เป็นที่รู้จักในประเทศเนปาลเพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ: การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา, พระธรรมทูต, เนปาล

Abstract

The research of Reviving Buddhism in Nepal: A Case Study of Muni Vihar, Bhaktapur, Kathmandu has three objectives in the followings: 1. the problems and obstacles of Buddhist reconstruction of Muni Temple in Phak Pur District, Nepal; 2. factors affected to the process of Buddhist reconstruction of Muni Temple in Phak Pur District, Nepal; and 3. the process of Buddhist reconstruction of Muni Temple in Phak Pur District, Nepal. It is a qualitative research. Study by document and field through in-depth interview from key informants by purposive sampling; monk, novice who concern with Buddhism revive in Muni Temple in Phak Pur District Kathmandu Nepal total 20 in two country such as 1 Thailand; Bangkok, Nakornpratom, Singburi, Nakornsawan, Nan, Phrae, Lamphong and Chiangmai 2. Nepal; Bhaktapur Kathmandu.

The results reveal that 1) the development of Buddhism in Nepal found that 4 eras: The first period began the entry of Buddhism in Nepal with the third council. The prosperous era of Buddhism in Nepal (Licchawi dynasty era). The decline of Buddhism in Nepal and the enforcement of Nepali people's rules and the revival of Buddhism in Nepal the rana dictatorship has lapsed. 2) factors affected to the process of Buddhist reconstruction of Muni Temple in Phak Pur District, Nepal are found that domestic factors consisted of social and cultural, political policy and national development, roles of overseas Dhammadutas, participation in Buddhism, and international factors consisted of diplomatic relations with international and the considerable importance to Thai Buddhists, these factors affected to the process of Buddhist reconstruction of Muni Temple in Phak Pur District, Nepal; and 3) the process of Buddhist reconstruction of Muni Temple in Phak Pur District, Nepal is found that Nepalese monks and novices are able to take the knowledge and Dhamma where studied in Thailand to propagate in Nepal, including participation in practicing the Dhamma retreat, Buddhist activities, helping the Buddhist studies in temples, the overseas Dhammaduta coordinators between Nepalese and Thai. In addition, they are able to support to establish the temple and renovate the Buddhist places in Nepal. The important things are that they are able to preach the Dhamma to people and understand the phenomena of life that help Nepalese to more realize Buddhism.

Keywords: Reviving Buddhism, Dhammaduta, Nepal

บทนำ

ประเทศเนปาล เป็นประเทศในแถบเอเชียใต้ มีชื่อเป็นทางการว่า สหพันธ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยเนปาล (Federal Democratic Republic of Nepal) ตั้งอยู่ในเทือกเขาหิมาลัย มีพรมแดนติดกับทิเบตและอินเดีย เมืองหลวงชื่อ กาฐมาณฑุ และเป็นเมือง

ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ เนปาลมีประชากรประมาณ 30.06 ล้านคน (พ.ศ. 2565) ประเทศเนปาลมีประชากรและเชื้อชาติที่หลากหลาย สามารถแบ่งประชาชนในเนปาลออกเป็นเชื้อชาติ 3 ตระกูลใหญ่ คือ 1) มองโกลอยด์ (Mongoloid) เป็นกลุ่มชนซึ่งอาศัยอยู่ตามเทือกเขาหิมาลัย 2) อินโดอารยัน (Indo Aryan) ซึ่งเป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ของประเทศ 3) ดรavidian (Dravidian) เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิม หรือชาวเนวาร์ในปัจจุบันแต่ละเชื้อชาตินั้นมีภาษา การแต่งกาย วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน และเป็นประเทศที่มีเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่ตั้งของสถานที่สำคัญเกี่ยวกับพุทธประวัติทางพระพุทธศาสนา และเป็นแดนชาตภูมิของพระพุทธเจ้า (พระสุชน สุขโน, 2555)

เนื่องด้วยประเทศเนปาลมีเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจ เนปาลเป็นแดนชาตภูมิของพระพุทธเจ้า ดินแดนในอาณาเขตเนปาลเคยเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญเกี่ยวกับพุทธประวัติ เช่น เมืองกบิลพัสดุ์ เมืองเทวทหะ ตำบลลุมพินี เป็นต้น ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในเนปาลสมัยแรก ๆ ยังเลือนลางอยู่ โดยในยุคแรกเริ่มการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล จากการส่งคายนาครั้งที่ 3 ส่งผลให้นิกายมหายานได้แพร่เข้ามายังเนปาล พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาจนถึงยุคลิกฉวี พระพุทธแบบเถรวาทและมหายานได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์เนปาลเป็นอย่างดีเรื่อยมาจนถึงกลางศตวรรษที่ 13 เกิดการหลอมรวมวัฒนธรรมและเกิดเป็นการพัฒนาพระพุทธศาสนาแนวใหม่ กลายเป็นที่รวมตัวของลัทธิตันตริยานหรือวัชรยาน ขณะเดียวกันเมื่อเข้าสู่ปลายศตวรรษที่ 13 เกิดเหตุการณ์การปฏิวัติสังคมเนปาลขึ้น ต่อมาพระพุทธศาสนาในเนปาลยังคงได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พระพุทธศาสนาในช่วงเวลานั้นโดนจำกัดบทบาท และพระสงฆ์เนปาลจำนวนมากต้องลี้ภัยอยู่ต่างประเทศ เมื่อกลุ่มเผด็จการรานาได้หมดอำนาจลง เนปาลได้นำระบบกษัตริย์กลับมาใช้อีกครั้ง ส่งผลให้ประชาชนได้รับอิสรภาพในการนับถือพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ทั้งพระพุทธศาสนา นิกายมหายานและนิกายเถรวาท ซึ่งถือเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาจะได้กลับมารุ่งเรืองอีกครั้งในเนปาล ต่อมาท่านปัญญาณันทเถระ สังฆนายก เชื้อสายศากยะได้เดินทางเข้าประเทศไทย พร้อมกับกุลบุตรชาวเนปาลหลังจากบรรพชาอุปสมบทแล้ว ได้พำนักในประเทศไทย ศึกษาพระธรรมวินัยแล้วกลับเนปาลพร้อมกับพันธกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล (ประยูร ป้อมสุวรรณ, 2554)

ประเทศไทย ถือเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาแบบเถรวาททั้งมหานิกายและธรรมยุตในเนปาลอย่างมาก โดยการสนับสนุนทางตรงและทางอ้อม การดำเนินการการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาทางตรง ประเทศไทยได้ส่งพระภิกษุ พระไตรปิฎก การส่งพระธรรมทูตไทยไปช่วยทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดสร้างวัดไทยลุมพินีที่ประเทศเนปาล เพื่อเผยแผ่ภาพลักษณ์ด้านพระพุทธศาสนา เป็นต้น วัดในประเทศไทยได้ดำเนินการอุปถัมภ์แก่พระภิกษุสงฆ์และสามเณรชาวเนปาลได้เข้าไปศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศ (ธนู แก้วโอภาส, 2550) ถือได้ว่าเป็นการสร้างทูตทางวัฒนธรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศไทยกับประเทศเนปาล เนื่องจากพระสงฆ์และสามเณรเนปาล เมื่อกลับมาเนปาลก็จะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง โดยเฉพาะการเป็นทูตทางวัฒนธรรมที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเนื่องด้วยปัจจุบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย นับได้ว่ามีส่วนในการเป็นพี่เลี้ยงให้กับพระพุทธศาสนาในเนปาล เนื่องจากไทยมีระบบการศึกษาพระธรรมที่เป็นระบบและมีระบบสงฆ์ที่เข้มแข็ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นความสำเร็จประการหนึ่งของการทูตเชิงวัฒนธรรมไทยในการเชิดชูพระพุทธศาสนาเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ของประชาชนไทยและประชาชนเนปาลได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นอีกหนึ่ง กุศโลบายที่แยบยลในการสืบอายุพระพุทธศาสนาในเนปาล

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล กรณีศึกษา: วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุร์ กรุงกาฐมาณฑุ โดยมุ่งที่จะศึกษาพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล ปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล และผลของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุร์ กรุงกาฐมาณฑุให้เกิดผลสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุร์ กรุงกาฐมาณฑุ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหารเมืองภักตปุร์ กรุงกาฐมาณฑุ
3. เพื่อศึกษาผลของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหารเมืองภักตปุร์ กรุงกาฐมาณฑุ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง รวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้สาระสำคัญที่นำไปสู่การสรุปผลการศึกษาการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเนปาล กรณีศึกษา: วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุร์ กรุงกาฐมาณฑุ โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยแบบผสมผสาน ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก พระพุทธศาสนากับการท่องเที่ยววัฒนธรรม และการสืบสานวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา จากรายงานการศึกษาทางวิชาการ รายงานการวิจัย หนังสือบทความ วารสารข้อมูลออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยเนปาล พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเนปาล การพัฒนาและฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเนปาล การสืบสานวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาในประเทศไทยเนปาล เป็นต้น

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Study) ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเนปาล วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเนปาล วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาผลของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเนปาล วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุร์ กรุงกาฐมาณฑุ มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเนปาล

จากการศึกษาพบว่า พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเนปาล แบ่งได้ 4 ยุค คือ

- 1.1 ยุคแรกเริ่มการเข้ามาของพุทธศาสนาในประเทศไทยเนปาลกับการสังคายนาครั้งที่ 3 ชาวเนปาลมีความเชื่อความศรัทธาต่อพระพุทธเจ้ามานานแล้ว มีหลักฐานที่ปรากฏชัดเจน ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 218 ถึง พ.ศ. 260 พระนามเดิมของพระองค์เป็น จันฑาโศก (Chandasoka) แต่ต่อมาพระองค์เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและ

ดำเนินตามนโยบายธรรมวินัย จึงได้พระนามใหม่ว่า ธรรมาสोक (Dhammasoka) พระองค์ให้ความสำคัญอย่างมากในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น ได้สร้างมหาวิหารถึง 84,000 แห่ง ทรงเป็นอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ 3 ในปีพุทธศักราชที่ 217 ถือเป็นการสังคายนาครั้งที่สำคัญที่มีผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนามากที่สุด เนื่องจากมีคณะสงฆ์ซึ่งล้วน แต่เป็นพระอรหันต์เข้าร่วมจำนวน 1,000 องค์

ประธานสังคายนา คือ พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ จัดทำขึ้น ณ วัดโศการาม เมืองปาฏลิบุตร (ปัจจุบันคือเมืองปัฏณะ) ใช้เวลา 9 เดือนจึงแล้วเสร็จ หลังเสร็จสิ้นการทำสังคายนา มีการจัดส่งพระสมณทูต 9 สาย เพื่อประกาศพระศาสนา คือ 1) พระมัชฌินติกะ ไปกัสมীর-คันธารรัฐ 2) พระมหาเทวะ ไปมหิงสกมณฑล 3) พระรักขิตะ ไปนาวาสีรัฐ 4) พระโยนกธรรมรักขิต ไปอปรัณฑะรัฐ 5) พระมหาธรรมรักขิต ไปมหารัฐ 6) พระมหารักขิต ไปโยนกรัฐ 7) พระมัชฌิมะ ไปเทศภาคแห่งหิมวันต์ 8) พระโสณะและอุตตระ ไปสุวรรณภูมิ และ 9) พระมหินทะ ไปตัมพปณิทวีป (ลังกา) ซึ่งพระธรรมทูตสายที่ 7 หนึ่งใน 9 สายนั้น ได้ไปประกาศพระพุทธศาสนาที่หิมวันตะประเทศ หรือตอนเหนือของชมพูทวีปที่มีปัตนะเป็นเมืองหลวง หิมวันตะประเทศที่กล่าวถึงนี้ เป็นแดนในแถบบริเวณเนปาลคณะพระธรรมทูตได้ประกาศพระศาสนาโดยใช้พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นหลัก ทำให้ชาวเนปาลจำนวนมากได้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากที่มีผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากขึ้น คณะพระธรรมทูตได้ขยายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังตามเมืองต่าง ๆ ต่อมาไม่นานนักมีพุทธศาสนิกชนชาวเนปาลที่ศรัทธาออกบวชเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา จากหลักฐานเหล่านี้บ่งชี้ได้ว่า พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชาวเนปาลได้เป็นอย่างดี

1.2 ยุครุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล (ยุคกษัตริย์ราชวงศ์ลิจฉวี ค.ศ. 200 ถึง ค.ศ.1039) เป็นยุคทองของพระพุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองมากช่วงหนึ่ง การเรียนการสอนตลอดจนพิธีหลวงต่าง ๆ ส่วนใหญ่ก็เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และกษัตริย์ราชวงศ์ลิจฉวี ส่วนใหญ่เป็นพุทธมามกะ ได้ทำนุบำรุง พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากเช่น พระเจ้ามันทวะ พระเจ้าอังศุรวรมัน เป็นต้น ได้บูรณะปฏิสังขรณ์ ถวายที่ดินเพื่อเป็นพุทธบูชา และภาษีจากที่ดินนำมาบำรุงพระเจดีย์และเป็นค่าจ้างผู้ดูแลเจดีย์ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาในเนปาลในราชสมัยของกษัตริย์ลิจฉวี ได้รับการยกย่องและนับถืออย่างมาก กล่าวได้ว่า ในสมัยนั้น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของประเทศเนปาล จากบันทึก

ของหลวงจีนหยวนฉางที่ถือหลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึง พระพุทธแบบเถรวาท และมหายานได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์เนปาล หรือจากหลักศิลาจารึกที่พบในบริเวณจางคุนารายณ์ ณ หุบเขากาฐมาณฑุ ซึ่งเป็นจารึกที่เก่าแก่ที่สุดของเนปาล ก่อนอิฐที่จารึกจากคุนารายณ์ มีใจความที่สำคัญว่า พระราชาในราชวงศ์ลิจนวิ นับถือพระพุทธศาสนาของสุคติเจ้า และเป็นผู้อ่อนน้อมในพระพุทธเจ้า เป็นต้น

1.3 ยุคเสื่อมของพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล (หลังสิ้นยุคราชวงศ์ลิจนวิ ราวศตวรรษที่ 10 พระพุทธศาสนาในเนปาลเริ่มเสื่อมลงเรื่อยมา ส่งผลให้พุทธศาสนิกชน พระภิกษุสงฆ์ และฆราวาสจากอินเดียได้ลี้ภัยเข้ามาในเนปาล ทำให้เนปาลเป็นสถานที่ที่มีพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเยอะมากในขณะนั้น และในยุคที่มีการแปลพระคัมภีร์มากที่สุด มีการแปลจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาทิเบตและเนวาร์ ขณะเดียวกันเมื่อพระพุทธศาสนาได้เดินทางมาสู่ยุคเสื่อมลง จึงเกิดจากการปฏิบัติสังคมเนปาล โดยบังคับให้มีการแบ่งชั้นวรรณะในสังคม บังคับให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนาต้องสึกออกไปเป็นจำนวนมาก รวมถึงเกิดจากกลุ่มเผด็จการรานา ที่ได้สั่งทำลายวัดวาอารามทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก และทำลายคัมภีร์ทางพุทธศาสนาด้วย ห้ามออกบวช หรือทำกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่งผลให้พระสงฆ์เนปาลจำนวนมากต้องลี้ภัยการเมืองไปอยู่ประเทศใกล้เคียง ซึ่งนับได้ว่าเป็นช่วงที่พระพุทธศาสนาในเนปาลตกต่ำมากที่สุดเรื่อยมา จนถึงช่วงปี ค.ศ. 1951 หรือยุคฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล

1.4 ยุคฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล: เผด็จการรานาได้หมดอำนาจลง ความตกต่ำทางพุทธศาสนาในรัฐบาลเผด็จการรานา ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงช่วงปี ค.ศ. 1951 (พ.ศ. 2494) เมื่อยุคเผด็จการรานาได้หมดอำนาจลง และระบบกษัตริย์ของเนปาลได้ถูกนำมาใช้อีกครั้ง ส่งผลให้ประชาชนมีอิสระเสรีภาพในการนับถือพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ ทั้งพระพุทธศาสนานิกายมหายานและนิกายเถรวาท พระภิกษุสงฆ์และสามเณรชาวเนปาลที่ถูกเนรเทศได้กลับมาตุภูมิ เป็นต้น ได้มีการฟื้นฟูการศึกษาพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทขึ้นในเนปาล สมาคมแห่งหนึ่งชื่อ ธรรมโทยสภา ได้อุปถัมภ์ให้พระภิกษุจากลังกา หรือพระภิกษุเนปาลที่ได้รับการศึกษาอบรมในลังกา ไปทำงานเผยแผ่อย่างจริงจัง และได้พิมพ์คำแปลพระสูตรจากภาษาบาลีเป็นภาษาถิ่นออกเผยแพร่หลายสูตร ซึ่งในปัจจุบันสถานการณ์พระพุทธศาสนาในประเทศเนปาลมี 3 นิกายใหญ่ ๆ ได้แก่ นิกายวัชรยานแบบเนวาร์ นิกายวัชรยานแบบทิเบต และนิกายเถรวาท เป็นต้น

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุรี แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายในประเทศ และปัจจัยภายนอกประเทศ ดังนี้

2.1 ปัจจัยภายในประเทศที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล

2.1.1 สังคมและวัฒนธรรมของเนปาลที่ผูกพันกับพุทธศาสนามายาวนาน ซึ่งในอดีตกาลพุทธศาสนาเคยรุ่งเรืองในเนปาลมาก่อน แต่ด้วยปัญหากระบวนการปกครองภายในประเทศจึงทำให้พุทธศาสนาในประเทศมีบทบาทลดน้อยลง แต่ก็ได้หมดลงไปจากประเทศ ซึ่งต่อมาพระภิกษุสงฆ์ชาวเนปาลที่อพยพไปอยู่ต่างประเทศ ได้กลับมายังประเทศและได้ริเริ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเนปาลใหม่อีกครั้ง ถึงแม้ว่าประชาชนในเนปาลจะมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีก็ตาม แต่ปัจจุบันประชาชนในเนปาลเริ่มมีความเข้าใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนามากกว่าในอดีตที่ผ่านมา

2.1.2 นโยบายด้านการเมืองและการพัฒนาประเทศของเนปาล ที่เปิดกว้างมากยิ่งขึ้นในเรื่องการนับถือศาสนา การเผยแผ่ศาสนา และการเปิดประเทศสร้างสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ที่เป็นระบบเปิดมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้บริบททางสังคม วัฒนธรรม เนปาลพัฒนาและเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการกีดกัน กำจัดเสรีภาพในเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา การแบ่งชนชั้น และการนับถือศาสนาพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น จึงถือเป็นโอกาสให้พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง

2.1.3 บทบาทของพระธรรมทูตชาวเนปาล ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตน มั่นศึกษา และปฏิบัติกิจวัตรของสงฆ์ในเนปาล เช่น การปฏิบัติตนตามหลักธรรม การประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา การช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนชาวเนปาลตามโอกาสอันควร การให้การศึกษาคำรู้ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนชาวเนปาล เป็นต้น รวมถึงบทบาทของพระภิกษุสงฆ์สามเณรชาวเนปาลที่ได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาในระดับปริญญาตรี หรือในระดับที่สูงขึ้นจากการสนับสนุนของนานาชาติ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ได้กลับมาปฏิบัติธรรม ปฏิบัติกิจของสงฆ์อย่างต่อเนื่องในวัดมุนีวิหาร ทั้งการสอนหลักธรรม ให้ความรู้แก่บุตร-ธิดา

สามเณรชาวเนปาล การออกช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ เป็นต้น ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับในสังคมเนปาลเพิ่มมากขึ้น

2.1.4 การมีส่วนร่วมทางพุทธศาสนาของชาวเนปาล แม้ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ของเนปาลจะนับถือศาสนาฮินดู มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา อาจจะอยู่ในระดับผิวเผิน ไม่เข้าใจถึงหลักธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง แต่การที่ประชาชนชาวเนปาลเริ่มสนใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ก็ถือเป็นทิศทางที่ดีของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเนปาล

2.2 ปัจจัยภายนอกประเทศ ที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาสู่ประเทศเนปาล

2.2.1 ความสัมพันธ์ทางการทูตกับนานาชาติ โดยเฉพาะกับประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยได้สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับเนปาลมายาวนาน และเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาในเนปาลอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากคณะผู้แทนไทยเดินทางไปเยี่ยมหารือ และเข้าพบเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลเนปาลอยู่บ่อยครั้ง การส่งพระพุทธรูป พระไตรปิฎก และส่งพระธรรมทูตไทย เข้ามาเผยแผ่ศาสนา การจัดโครงการบรรพชาสามเณรชาวเนปาล ทำให้ชาวเนปาลตื่นตัวในการบวช เพื่อศึกษาปฏิบัติพระพุทธศาสนา และการส่งเสริมฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นในหมู่ชาวเนปาลอย่างกว้างขวาง รวมถึงการจัดสร้างวัดไทยหลายแห่งในเนปาล ที่ทำให้พุทธศาสนิกชนชาวเนปาล ได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังมีการอุปถัมภ์พระภิกษุสามเณรชาวเนปาลให้ได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทย ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาสามารถนำความรู้จากการศึกษาในพระปริยัติธรรม กลับการเผยแผ่ และสานต่อในประเทศเนปาลนอกจากนี้การสนับสนุนและช่วยเหลือจากประเทศที่มีพุทธศาสนาประจำชาติ อาทิ ศรีลังกา พม่า อินเดีย ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณและทุนการศึกษาของพระสงฆ์สามเณรชาวเนปาล เป็นต้น

2.2.2 การให้ความสำคัญของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ซึ่งในแต่ละปีพุทธศาสนิกชนชาวไทย ได้เดินทางมาแสวงบุญ ท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในเนปาล พร้อมทั้งร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติธรรม ถวายเทียนพรรษา พิธีบรรพชาสามเณร การแจกสิ่งของอุปโภคบริโภคแก่ผู้ยากไร้ชาวเนปาล เป็นต้น

2.3 ผลของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของวัดมุนีวิหาร เมืองักตปุร์ ประเทศเนปาล

จากการศึกษาพบว่า พระภิกษุสงฆ์สามเณรชาวเนปาล เมื่อได้เข้ามาศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย เมื่อสำเร็จการศึกษาสามารถนำความรู้และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ยังประเทศเนปาล ดังต่อไปนี้

2.3.1 ผลของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่มีต่อพระภิกษุสงฆ์สามเณรในประเทศเนปาล

2.3.1.1 ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาสู่ประเทศเนปาล พระภิกษุสงฆ์สามเณร ที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย เมื่อสำเร็จการศึกษา สามารถนำความรู้และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ยังประเทศเนปาล ทั้งการร่วมปฏิบัติธรรม ทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาในวัดมุนีวิหาร

2.3.1.2 ด้านการให้การศึกษา พระภิกษุสงฆ์สามเณร ที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้ศึกษาเล่าเรียนในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาภาษาบาลีและธรรมวินัยอย่างแจ่มแจ้ง และสามารถนำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้ เป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถช่วยงานด้านศาสนศึกษาในวัด และวัดต่าง ๆ ในเนปาล

2.3.1.3 ด้านสาธารณูปการ พระภิกษุสงฆ์สามเณร ที่สำเร็จการศึกษาไปแล้ว ได้มีบทบาทในด้านสาธารณูปการ ได้แก่ การเป็นผู้ประสานความร่วมมือกับธรรมทูตชาวเนปาล ชาวไทย และพุทธศาสนิกชนชาวไทยร่วมกับคณะสงฆ์เนปาล ในการสนับสนุนช่วยเหลือในการสร้างวัดและบูรณะศาสนสถานทางพระพุทธศาสนาในเนปาล ตลอดจนการอำนวยความสะดวกให้แก่พุทธศาสนิกชนชาวไทย ที่เดินทางเข้ามายังเนปาล เพื่อแสวงบุญ ถวายกฐิน ผ้าป่าสมทบทุนช่วยสร้างอุโบสถ ศาลา และบริจาคทุนทรัพย์ในการดำเนินงานของวัดในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

2.3.1.4 ด้านการสืบสานวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เมื่อสำเร็จการศึกษาและได้กลับไปยังประเทศเนปาล พระภิกษุสงฆ์สามเณรได้มีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การทำบุญวันวิสาขบูชา (พุทธชยันตี) ร่วมสวดมนต์ ให้พรให้โอวาทธรรมแก่ชาวพุทธเนปาลที่ร่วมในวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ร่วมเจริญพระพุทธมนต์ บูชาสรรเสริญคุณพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ ร่วมเวียนเทียน เป็นต้น

2.3.1.5 ด้านบริการสังคมและสาธารณสงเคราะห์ พระภิกษุสงฆ์สามเณรได้ให้ความช่วยเหลือสังคม ชุมชน ผู้ยากไร้ หรือด้อยโอกาสอยู่เสมอเมื่อมีโอกาส เช่น กรณีภัยพิบัติแผ่นดินไหว พระภิกษุสงฆ์สามเณรชาวเนปาลในประเทศไทยได้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานพุทธศาสนาในไทย พุทธศาสนิกชนชาวไทย ร่วมสมทบทุนช่วยเหลือชาวเนปาลที่ประสบภัย นอกจากนี้ได้ดำเนินการบริการสังคมและสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต การเผชิญกับอุปสรรคของชีวิต เป็นต้น

2.3.1.6 ด้านอื่น ๆ เช่น สามารถนำมาประกอบอาชีพอื่น ๆ ได้ ซึ่งพระภิกษุสงฆ์สามเณรที่ บางท่านเมื่อสำเร็จการศึกษาจากประเทศไทย ได้ลาสิกขา เพื่อไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่หารายได้เลี้ยงครอบครัวได้ หรือบางท่านก็สามารถสอบเพื่อเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้

2.3.2 ผลของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่มีต่อชุมชน สังคม และประเทศเนปาล

2.3.2.1 การสร้างความรู้จักพระพุทธศาสนาในเนปาล พระภิกษุสงฆ์สามเณรที่สำเร็จการศึกษาจากประเทศไทย และกลับมายังเนปาลได้สร้างคุณประโยชน์ทางพุทธศาสนาหลากหลายด้านทั้งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสนับสนุนด้านการศึกษา การทำสาธารณะประโยชน์ การช่วยเหลือสังคม เป็นต้น ทำให้สร้างความรู้จักพระพุทธศาสนาอย่างมากในเนปาล นอกจากนี้ ในแต่ละปีจะมีทั้งพุทธศาสนิกชนชาวไทย พระภิกษุสงฆ์สามเณรทั้งชาวไทย และชาวเนปาล ได้ร่วมดำเนินกิจกรรมทางพุทธศาสนา หรือทำบุญในวัดอย่างต่อเนื่อง

2.3.2.2 การปลูกฝังศีลธรรมและวัฒนธรรมให้แก่ประชาชนเนปาล ปัจจุบันพุทธศาสนาในประเทศเนปาล ได้รับการฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องตามลำดับ ซึ่งชาวพุทธเนปาลในปัจจุบันเริ่มเรียนรู้และศึกษาหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้ในระดับหนึ่ง และเห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา มีการทำบุญในวัดสำคัญต่าง ๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา การส่งบุตรเข้ารับการบรรพชาอุปสมบท ซึ่งชาวเนปาล เชื่อว่าการส่งบุตรบรรพชาอุปสมบทเป็นการสร้างบุญสร้างกุศล เป็นต้น

2.3.2.3 การดำเนินชีวิตของประชาชนเนปาลตามหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินชีวิตของประชาชนเนปาล หรือชุมชนที่อยู่อาศัยโดยรอบวัด จะมีการดำเนิน

ชีวิตที่ผูกพันกับวัด เช่น ในวันพระหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนาประชาชนจะเข้ามาวัดเพื่อทำบุญ ไหว้พระ ฟังธรรมเป็นประจำ และชาวพุทธเนปาลก็มีความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับชาวพุทธไทย เช่น การทำบุญ ทำทาน ซึ่งในเนปาลมีเทศกาลป็ญจทาน เป็นงานบุญของชาวพุทธเนปาล ให้ทานสิ่งของจำเป็น 4 อย่าง ได้แก่ ข้าว ธัญพืช ถั่ว ผลไม้ และเงิน เป็นการทำความทานหรือการบริจาค มีความเชื่อและศรัทธาตามหลักพุทธศาสนา คือ อามิสทาน เป็นการให้สิ่งของเป็นทาน และเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวพุทธเนปาล

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

การเสนออภิปรายผลการวิจัยดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 3 ประเด็น ตามข้อค้นพบของการวิจัย ดังต่อไปนี้

พระพุทธศาสนาในประเทศเนปาลปัจจุบัน

ผลการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าพระพุทธศาสนาในเนปาลปัจจุบัน ยังคงต้องได้รับการพัฒนาและฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง เนื่องด้วยบริบทของเนปาล ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางศาสนา ลัทธิ ความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งในมุมมองของนักวิชาการทางพุทธศาสนา ได้กล่าวว่า วัดในพระพุทธศาสนาในเนปาลนั้น บางวัดเป็นวัชรยานชัดเจน บางวัดเส้นแบ่งระหว่างพุทธกับพราหมณ์ แทบจะแยกกันไม่ออก เวลาทำพิธีฉลองก็วันเดียวกัน ชาวพุทธก็ไปไหว้ที่วัดของฮินดู และชาวฮินดูก็มาไหว้ที่วัดพุทธ ทั้งสองศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้ในประเทศเนปาล และกล่าวได้ว่า ปัจจุบันลักษณะศาสนาพุทธที่เหลืออยู่ในเนปาล เน้นแต่เปลือก คือพิธีกรรมมากกว่าปรัชญาคำสอนอันลึกซึ้งของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้หมายรวมทั้งพวกวัชรอาจารย์ของวัชรยานและศากยะที่ทำหน้าที่เป็นสมาชิกสังฆะในวิหารที่ตนสังกัด ซึ่งการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาลจำเป็นต้องทำความเข้าใจพระพุทธศาสนาที่เข้ามาในประเทศเนปาลอย่างลึกซึ้ง รวมถึงบริบทของประเทศด้วยที่ปัจจุบันเปิดเสรีทางศาสนา ดังนั้นจึงส่งผลให้ประชาชนในประเทศเนปาลทั้งที่ศาสนาพุทธและฮินดูสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

สอดคล้องกับ พระสุชน สุโข (2555) ที่ว่าแม้ปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้กลับคืนมาสู่ประเทศเนปาลแล้วก็จริง แต่ยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และจริงจัง เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาลปัจจุบันไม่ให้ความ

สนใจในแง่ของความลุ่มลึกในเชิงปรัชญามากนัก ดังนั้นเพื่อให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาลอย่างยั่งยืน ชาวพุทธเนปาลได้ย้อนกลับไปสู่คำสอนของพระพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องแก่ประชาชนชาวเนปาล และผู้ทำหน้าที่คือพระสงฆ์ จะต้องเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของวัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุระ ประเทศเนปาล

ผลการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ปัจจัยภายในประเทศที่สำคัญคือ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมของเนปาลที่ผูกพันกับพุทธศาสนามายาวนาน ซึ่งในอดีตกาลพระพุทธศาสนาเคยรุ่งเรืองในเนปาลมาก่อน แต่ด้วยปัญหาระบบการปกครองภายในประเทศ จึงทำให้พระพุทธศาสนามีบทบาทลดน้อยลง แต่ก็มีได้หมดลงไปจากประเทศ ซึ่งต่อมาพระภิกษุสงฆ์ชาวเนปาลที่อพยพไปอยู่ต่างประเทศได้กลับมายังประเทศ และได้ริเริ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเนปาลใหม่อีกครั้ง ปัจจัยต่อมาคือนโยบายด้านการเมืองและการพัฒนาประเทศของเนปาล ที่เปิดกว้างมากยิ่งขึ้นในเรื่องการนับถือศาสนา บทบาทของพระธรรมทูตชาวเนปาล ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการมีส่วนร่วมทางพุทธศาสนาของชาวเนปาล แม้ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ของเนปาลจะนับถือศาสนาฮินดู มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เข้าใจถึงหลักธรรมอาจจะอยู่ในระดับผิวเผิน แต่ก็ถือเป็นทิศทางที่ดีของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเนปาล

สำหรับปัจจัยภายนอกประเทศที่สำคัญต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาสู่ประเทศเนปาล คือ ความสัมพันธ์ทางการทูตกับนานาชาติโดยเฉพาะกับประเทศไทย ซึ่งได้ดำเนินโครงการพลิกฟื้นคืนพระพุทธศาสนาขึ้นในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุระ กรุงเทพมหานคร มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 ซึ่งสามารถผลิตพระภิกษุสามเณรเนปาลที่มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เนปาลได้จำนวนมากพระภิกษุสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษากลับไปยังเนปาล บางรูปได้ปฏิบัติภารกิจสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี อันสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่พระพุทธศาสนาไทย นอกจากนี้ประเทศไทยยังสานสัมพันธ์ภาพทางการทูตในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งคณะผู้แทนไทยเดินทางไปเยี่ยมหารือ และเข้าพบผู้นำประเทศเนปาลอยู่บ่อยครั้ง การส่งพระพุทธรูป พระไตรปิฎก และส่งพระธรรมทูตไทย เข้ามาเผยแผ่ศาสนา การจัดโครงการบรรพชาสามเณรชาวเนปาล ทำให้ชาวเนปาลตื่นตัวในการบวชเพื่อศึกษาปฏิบัติพระพุทธ

ศาสนา การสร้างวัดไทยหลายแห่งในเนปาล ตลอดจนพุทธศาสนิกชนชาวไทย ที่ตื่นตัวและเห็นความสำคัญของประเทศเนปาล ในฐานะเป็นประเทศต้นกำเนิดพระพุทธศาสนา และได้เดินทางมาแสวงบุญ พร้อมทั้งร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติธรรม ถวายเทียนพรรษา พิธีบรรพชาสามเณร การแจกสิ่งของอุปโภคบริโภคแก่ผู้ยากไร้ชาวเนปาล เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่ส่งผลให้พระพุทธศาสนาในเนปาลได้รับการฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง คือ การที่ประเทศไทยยังคงมุ่งเน้นและเห็นความสำคัญของการใช้การทูตทางพุทธศาสนา สอดคล้องกับ พระครูธรรมธราชญ์ กณธโร (ไกรทอง) (2560) ที่พบว่า หลักการทูตทางพุทธศาสนานี้มีมาตั้งแต่ในอดีตกาล ที่เกิดมาจากจริยวัตรหรือการปฏิบัติตัวของพระพุทธรูป และอีกส่วนหนึ่งเกิดมาจากพระธรรมที่พระพุทธรูปได้ทรงตรัสรู้มาในขณะนั้น เช่น หลักกัลยาณมิตร นำไปสู่พุทธวิธีการเจริญสัมพันธไมตรี หรือการสร้างสัมพันธภาพทางการทูตนั้นเอง ทั้งนี้พระพุทธศาสนาได้บัญญัติหลักธรรมต่าง ๆ ที่เป็นแนวปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ “การบรรลุธรรม” โดยแนวทางการปฏิบัติทางพุทธศาสนาเหล่านั้นจะนำไปสู่ซึ่งความสำเร็จ 3 ประการ คือ 1) ความสำเร็จส่วนบุคคล คือ ทำให้มีความสุขมากและทุกข์น้อยลง และจนถึงระดับที่เรียกว่า ความพ้นทุกข์ 2) ความสำเร็จของส่วนรวม ซึ่งเกิดจากความร่วมมือทั้งภายในสังคมและระหว่างสังคม หรือทั้งภายในประเทศ ระหว่างประเทศ ซึ่งก็คือ สังคมสงบสุข และ 3) ความสำเร็จในส่วนของโลก เมื่อทุกคนมีความสุข ทุกสังคมมีความสุขและทุกประเทศมีความสุข นั่นหมายความว่าโลกย่อมมีสันติภาพเกิดขึ้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การใช้หลักการทูตเชิงวัฒนธรรมทางด้านพุทธศาสนาของประเทศไทยนั้น ส่งผลดีต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเนปาล ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยควรนำหลักการทูตเชิงวัฒนธรรมเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยกับเนปาล เพื่อให้พระพุทธศาสนาเป็นที่คุ้นเคยและรู้จักประเทศไทยมากขึ้น อีกทั้งนำไปสู่การขยายผลดำเนินโครงการและกิจกรรมทางด้านพุทธศาสนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่เนปาลประสบผลสำเร็จที่ยั่งยืน

ผลของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของวัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุรี ประเทศเนปาล

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า การที่ชะลอห่อหุ้มความเชื่อ การสร้างความรู้ความเข้าใจ และแนวทางปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาแก่ชาวเนปาลที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยต้องอาศัยระยะเวลา และผู้ทำหน้าที่หรือมีบทบาทสำคัญคือพระภิกษุสงฆ์และสามเณร ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน พระปริยัติธรรมในประเทศไทย ซึ่งพระภิกษุสงฆ์สามเณรที่ได้เล่าเรียนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่ไปกับวิชาสามัญศึกษา ซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้างศาสนทายาทที่ดีเพื่อสืบ

ทอดพระพุทธศาสนา โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้พร้อมเป็นพุทธศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม ประพฤติปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยอันเป็นพุทธบัญญัติ มีหลักพุทธธรรมนำชีวิตอันเป็นคุณลักษณะปรีดีสามัญที่พึงประสงค์ และสามารถทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และคุณภาพชีวิตในเชิงบูรณาการวิชาการทั้งทางธรรมและทางโลกได้อย่างดีมีวิธีการ ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน

ดังนั้น พระภิกษุสงฆ์สามเณรที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียนในประเทศไทย ถือเป็นผู้ตบแต่งวัฒนธรรมที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งควรมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ ต้องมีความแม่นยำในหลักของพระพุทธศาสนามีทั้งภูมิธรรม ภูมิปัญญา สามารถใช้ภาษาและวิธีสอน ที่สามารถสื่อถึงประชาชนได้ มีความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเผยแผ่ มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมนั้นได้ดี เพื่อสนับสนุน พัฒนา และส่งเสริมวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในเนปาลให้มีความยั่งยืนสร้างสัมพันธภาพทั้งระหว่างประชาชนและประเทศไทยกับเนปาล อีกทั้งประเทศไทยถือเป็นประเทศเมืองพุทธหรือประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวไทยพุทธ ในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน ที่มีการสืบสานวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นเป็นระยะเวลาหลายศตวรรษ ต้องปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี คือ เป็นคนที่ยินดีที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เต็มใจที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมคือ เว้นจากการทำความชั่ว ทำแต่ความดี และทำจิตใจให้หมดจดจากกิเลส ด้วยการบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา เช่น ให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาเพื่อขัดเกลา อบรม กาย วาจา ใจให้งดงามเรียบร้อยให้สงบนิ่ง และให้พ้นจากความเศร้าหมอง เป็นต้น เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่พุทธศาสนิกชนชาวเนปาลได้พึงปฏิบัติตาม เพื่อความสงบ ร่มเย็นของสังคม และประเทศชาติ ตลอดจนสถาบันสงฆ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องปรับบทบาทในการส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่ไม่หยุดนิ่ง เพื่อก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สมดุลและยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล กรณีศึกษา: วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุระ กรุงกาฐมาณฑุ สามารถสรุปเป็นความคิดรวบยอดให้เห็นองค์ความรู้จากการวิจัย ได้ว่า การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุระ กรุงกาฐมาณฑุ ประกอบด้วย ๒ ปัจจัยหลักสำคัญที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศ

1. ปัจจัยภายในประเทศ (Domestic Factors)

1.1 ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม (Society and Culture) พระภิกษุสงฆ์ชาวเนปาลที่อพยพไปอยู่ต่างประเทศ ได้กลับมายังประเทศ และได้รับเริ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเนปาลใหม่อีกครั้ง ทำให้ปัจจุบันประชาชนในเนปาลเริ่มมีความเข้าใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากกว่าที่ผ่านมา

1.2 ปัจจัยด้านนโยบายการเมือง (Political Policy) รัฐบาลมีนโยบายที่เปิดกว้างมากยิ่งขึ้นในเรื่องการนับถือศาสนา การเผยแผ่ศาสนา และการเปิดประเทศสร้างสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ที่เป็นระบบเปิดมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้บริบททางสังคมวัฒนธรรมมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง จึงถือเป็นโอกาสให้พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง

1.3 ปัจจัยด้านบทบาทของพระธรรมทูต (Roles of the Dhammaduta) พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรม การศึกษาในระดับที่สูงขึ้น จากการสนับสนุนของนานาชาติ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วได้นำความรู้และหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา กลับมาเผยแผ่ให้แก่ประชาชนในประเทศ ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับในสังคมเนปาลเพิ่มมากขึ้น

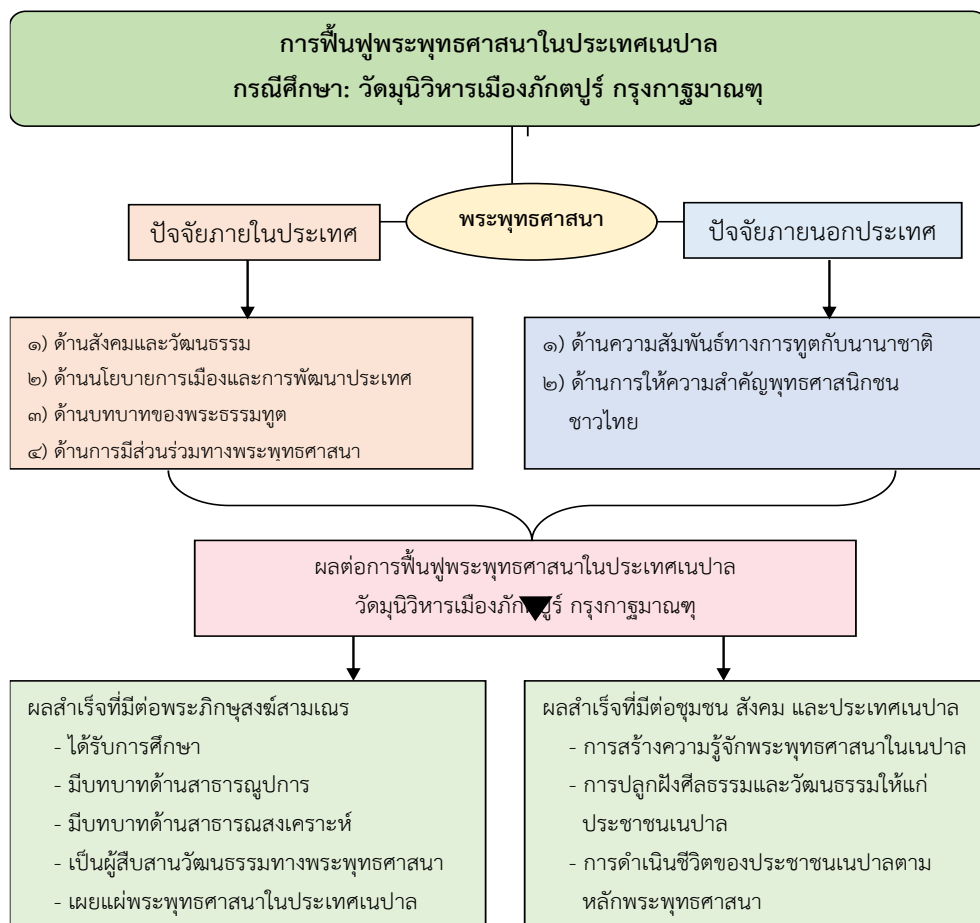
1.4 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมทางพระพุทธศาสนา (Participation in Buddhism) ประเทศเนปาลมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้ประชาชนที่มีความหลากหลายได้มีกิจกรรมร่วมกัน สร้างการเข้าถึงและเปิดใจยอมรับพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ถือเป็นทิศทางที่ดีของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเนปาล

2. ปัจจัยภายนอกประเทศ (External Factors)

2.1 ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางการทูตกับนานาชาติ (Diplomatic Relations with International) โดยเฉพาะกับประเทศไทยซึ่งประเทศไทยได้สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับเนปาล และเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาในเนปาลอย่างมาก รวมถึงการอุปถัมภ์พระภิกษุสามเณรชาวเนปาลให้ได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทย ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้กลับการเผยแผ่ในประเทศเนปาลด้วย

2.2 ปัจจัยด้านการให้ความสำคัญของพุทธศาสนิกชน (The Importance of Buddhist) พุทธศาสนิกชนชาวไทย ได้เดินทางมาแสวงบุญ ท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเนปาล ถือเป็นการสร้างมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยวได้อีกทางทั้ง 2 ปัจจัยที่กล่าวมาส่งผลต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหารเมืองภักตปุร์ กรุงกาฐมาณฑุ ทั้งผลสำเร็จที่มีต่อพระภิกษุสงฆ์สามเณร ชุมชน สังคม กล่าวคือ พระภิกษุสามเณรสามารถ

นำความรู้และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ศึกษาในประเทศไทยไปเผยแพร่ยังประเทศเนปาล ทั้งการร่วมปฏิบัติธรรม ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ช่วยงานด้านศาสนศึกษาในวัด เป็นผู้ประสานความร่วมมือกับธรรมทูตชาวเนปาล ชาวไทย รวมถึงสนับสนุนช่วยเหลือในการสร้างวัดและบูรณะศาสนสถานทางพระพุทธศาสนาในเนปาล ที่สำคัญคือการแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ และเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต ทำให้พระพุทธศาสนาได้เป็นที่รู้จักในประเทศเนปาลเพิ่มมากขึ้น สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ได้ตามแผนภูมิ ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1.1 นโยบายการทูตวัฒนธรรมในการใช้ศาสนาซึ่งเป็นมิติหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นสื่อในการสร้างความรู้ความเข้าใจ และความสัมพันธ์อันดีทั้งในระดับรัฐบาล และประชาชนไทยและเนปาล ซึ่งสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศและพระพุทธศาสนา จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลไทยควรผลักดันและส่งเสริมให้มียุทธศาสตร์ด้านนี้อย่างต่อเนื่อง พร้อมกับให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องทุกปี เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาไทย-เนปาล การเยี่ยมและเข้าพบผู้นำเนปาล เพื่อประสานความร่วมมือการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาในเนปาล การผลักดันให้เมืองคักร เครือข่ายพุทธศาสนาไทย-เนปาล เป็นต้น

1.2 โครงการพลิกฟื้นคืนพระพุทธศาสนาขึ้นในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุร์ กรุงกาฐมาณฑุ เป็นโครงการที่มุ่งเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยให้ทุนการศึกษา แก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรชาวเนปาล ในการเข้ามาเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย ซึ่งควรมีการพัฒนาขยายความร่วมมือกับวัดพุทธต่าง ๆ ในเนปาล ให้สามารถเข้าร่วมโครงการนี้อย่างทั่วถึง ประกอบกับขยายหลักเกณฑ์การเข้ารับทุนการศึกษาในประเทศไทย ที่ครอบคลุมทั้งหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งในระดับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จวบจนถึงในระดับปริญญาตรี หรือในระดับที่สูงกว่า โดยใช้กระบวนการสอบเพื่อคัดเลือกพระภิกษุสงฆ์สามเณรชาวเนปาลที่อยู่ในโครงการ และมีผลการเรียนที่ดี

1.3 ปัจจุบันเกิดปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ส่งผลให้โครงการพลิกฟื้นคืนพระพุทธศาสนาขึ้นในประเทศเนปาล วัดมุนีวิหาร เมืองภักตปุร์ กรุงกาฐมาณฑุหยุดชะงัก พระภิกษุสงฆ์สามเณรบางรูปไม่สามารถเดินทางเข้ามาศึกษาในประเทศไทยได้ ขณะที่อีกส่วนหนึ่งก็อยู่ในประเทศไทย ไม่สามารถกลับประเทศเนปาลได้ การเปิดหลักสูตรการเรียนพระปริยัติธรรมออนไลน์ระหว่างประเทศ ถือเป็นแนวทางที่สำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเนปาลที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรพิจารณาเปิดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนออนไลน์ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนชาวเนปาล บุตร ธิดาชาวเนปาล รวมถึงพระภิกษุสงฆ์สามเณรชาวเนปาล ได้ศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมทางพุทธศาสนาออนไลน์ ซึ่งในระยะแรกนี้ ควรให้การสนับสนุน อุปกรณ์

การเรียนออนไลน์ แก้วดุมนิวิหาร เพื่อเป็นสถานที่เรียนออนไลน์ ตลอดจนมีการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาออนไลน์ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนชาวเนปาล ได้ศึกษาและเรียนรู้ถึงการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล ในปัจจุบันยังไม่หลากหลายมากนัก ผู้วิจัยเห็นว่าควรที่จะทำการศึกษาวิจัยอยู่หลายประเด็น จะช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาลมากยิ่งขึ้น ดังนี้

- 2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาของประชาชนชาวเนปาล
- 2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาของประชาชนชาวเนปาล
- 2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ในหลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของพระภิกษุสงฆ์สามเณรชาวเนปาล
- 2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของนานาชาติกับฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล

รายการอ้างอิง

- ประยูร ป้อมสุวรรณ. (2554). *พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ธนู แก้วโอภาส. (2550). *ศาสนาโลก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ลอจิก.
- พระครูธรรมธรรบงกช คนธโร (ไกรทอง). (2560). พุทธวิธีการเจริญสัมพันธไมตรี. *วารสารมจร.ทริภุชชัยปริทรรศน์*, 2560(2), 60.
- พระสุชน สุขโน. (2555). *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศเนปาล*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬารัตน์ วิชาการ.
- พระสุชน สุขโน. (2565). *พระพุทธศาสนาเสื่อมจากประเทศเนปาลได้อย่างไร*. สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://shorturl.asia/0k61J>
- พระอนิลมาน ธมมสากิโย. (2535). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศเนปาล*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทการบินไทย จำกัด.